

STRATEGIJA
JAVNE AGENCIJE ZA KNJIGO REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA OBDOBJE 2020–2024

November 2019, 2.0.

VSEBINA

Uvod k strategiji 2020–2024	3
Javna agencija za knjigo Republike Slovenije 2009–2019	3
Knjiga in založništvo v javnem interesu skozi prizmo spremenjenih okoliščin	4
Sklep	5
Pravne podlage in področje dela JAK	6
Zakonske in druge pravne podlage	7
Izziv 1: IZBOLJŠANJE BRALNIH NAVAD	9
Ukrepi v strateškem obdobju za dosego ciljev	13
Izziv 2: KREPITEV ZALOŽNIŠKE PANOGE	15
Ukrepi v strateškem obdobju za dosego ciljev	16
Izziv 3: PREPREČEVANJE NADALJNE EROZIJE ZIDANIH KNJIGARN	18
Ukrepi v strateškem obdobju za dosego ciljev	19
Izziv 4: IZBOLJŠANJE POLOŽAJA USTVARJALCEV V KNJIŽNI VERIGI, PODVRŽENIH PREKARNOSTI TER SLABO PLAČANEMU AVTORSKEMU IN PREVAJALSKEMU DELU	20
Ukrepi v strateškem obdobju za dosego ciljev	21
Izziv 5: UČINKOVITEJŠA PROMOCIJA SLOVENSKE KNJIŽNE USTVARJALNOSTI V MEDNARODNEM PROSTORU IN ZAGOTOVITEV DOLGOROČNEGA FINANCIRANJA ZA IZVAJANJE STRATEŠKIH CILJEV	23
Ukrepi v strateškem obdobju za dosego ciljev	24
Institucionalni izziv: KADROVSKA, FINANČNA, INFRASTRUKTURNA STABILNOST JAK	29
Ukrepi v strateškem obdobju za dosego ciljev	29
Sklepna misel predsednika Sveta JAK	32

Javna agencija za knjigo Republike Slovenije 2009–2019

V času priprave pričujoče strategije mineva natanko 10 let od ustanovitve Javne agencije za knjigo Republike Slovenije (v nadaljevanju JAK), hkrati pa je obdobje med letoma 2009 in 2019 ključno zaznamovalo našo knjižno krajino kot tako, ne le zaradi gospodarske krize in intenzivnih varčevalnih ukrepov, ki so jo spremljali, temveč tudi zaradi globalnih in lokalnih trendov, ki niso v prid knjigi.

Javna agencija za knjigo je ob začetku svojega delovanja leta 2009 v izvajanje prevzela pomemben del ukrepov, ki jih je prej izvajalo ministrstvo, pristojno za kulturo, v kasnejših letih pa jih je, skladno s kadrovskim in finančnim potencialom, razvijala in nadgrajevala. Podobna telesa za področje knjige imajo številne evropske države, kjer take agencije ne obstajajo, pa nam zavidajo. V Makedoniji in na Hrvaškem na primer, kjer razmišljajo in delujejo v smeri ustanovitve podobnega telesa na državni ravni, velja JAK za zgled racionalne rešitve upravljanja področja knjige, ne le zaradi sestave in delovanja, ampak tudi fleksibilnosti, ki jo taka institucija lahko pokaže glede na spremembe in izzive trga knjige, ki smo jim priča. Veliko JAK-u podobnih institucij v tujini skrbi prvenstveno za mednarodno pozicioniranje svoje nacionalne literature in za spodbude na tem področju (finančne podpore za prevode ipd.), v državah, kjer take institucije nimajo, se predvsem v tem segmentu kaže velik zaostanek, ki ga tudi v Sloveniji premagujemo šele v zadnjem desetletju, v naslednjem strateškem obdobju pa posebej intenzivno.

Samo nekaj let po ustanovitvi (2012) je bila JAK že soočena z destabilizacijo in poskusom ukinitve, ki se je v sklopu varčevalnih ukrepov iztekel v otežene in reducirane okoliščine delovanja, ki so vseskozi zavirale njen potencial. Pri svojem delovanju se še vedno sooča z omejitvami in tveganji, ki so povezani s preskromno kadrovsko zasedbo in premajhnim obsegom proračunskih sredstev za področje knjige, oboje pa v pomembni meri vpliva tudi na učinkovitost kulturnopolitičnih ukrepov. Sredstva agencije so do leta 2012 znašala dobrih 7 milijonov evrov letno. V času najhujše krize so ta sredstva padla na okoli 5 milijonov in odtlej stagnirajo pri tej številki. Gre za izgubo 30 % proračuna, kar se seveda pozna vsem članom v knjižni verigi: avtorjem, prevajalcem, založnikom itd. Subvencij je manj in so nižje. Če je bilo za sofinanciranje izdaje knjig slovenskih avtorjev leta 2009 namenjenih 2,25 milijona evrov, je bilo v letu 2018 za isti namen na voljo 1,9 milijona evrov, za celotno področje založništva pa je, kar se subvencij tiče, denarja skoraj za polovico manj. JAK je bila leta 2012 tudi edina med vsemi javnimi agencijami, ki je odpuščala, izgubila je dve delovni mesti, ki ju odtlej zaradi omejitev ustanovitelja ni uspela nadomestiti. Naloge in obveznosti zaposlenih pa se vseskozi večajo, od leta 2017 JAK v celoti izvaja tudi knjižnično nadomestilo (neposredna izplačila in podeljevanje stipendij na petih področjih), ki je ogromno administrativno breme. Iz naslova javne službe imamo kritih šest zaposlitev (ena za določen čas), eno zaposlitev (administrator) JAK krije iz lastnih sredstev. Tudi zaradi tega je naslednje razvojno obdobje pomembno, saj se mora JAK opolnomočiti v vseh svojih funkcijah, da bi se lahko uspešno odzivala na izzive, s katerimi se sooča slovensko založništvo, ustvarjalci na področju knjige ter družba v odnosu do

knjige. Za nemoteno in čim uspešnejše izvajanje ustanovnih nalog JAK je potrebno zagotoviti ustrezno kadrovsko organizirano, strokovno in v svojih odločitvah avtonomno institucijo, ki se je sposobna odzivati na spremenjene okoliščine ter dinamično spremljati in usmerjati razvoj področja.

V zadnjih desetih letih je področje knjige oziroma področje založništva doživelo hude pretrese, saj se je po obsegu skrčilo skoraj za polovico. Leta 2008 so tako znašali prihodki slovenskega založništva 117,7 milijona evrov, po desetih letih znašajo le še 62,5 milijona evrov. Prav tako se je zmanjšalo število redno zaposlenih z 870 na 523 (Vir: AJPES). Panoga se je po prihodkih razpolovila, število izdanih knjig pa je v istem obdobju padlo za petino; 6.953 knjig in brošur leta 2009 in 5.627 leta 2017 (Vir: NUK). Pri čemer je JAK leta 2009 sofinancirala izdajo 398 knjig in leta 2018 izdajo 264 knjig.

Zaradi spremenjenih okoliščin je tudi vloga države postala pomembnejša, dopolnjevanje trga na področju knjige pa naj zajema tako ekonomske kot kulturnopolitične ukrepe; mi pa smo od leta 2013 naprej v situaciji, ko se trg krči, podpora države pa se ne veča (sredstva JAK za neposredne finančne podpore so še zmeraj 30 % nižja kot pred letom 2012) oziroma se v zadnjih dveh letih ponovno veča vsaj posredno – zaradi novega Pravilnika o knjižničnem nadomestilu¹ rastejo sredstva, ki so na voljo v okviru instrumenta knjižnično nadomestilo (še zmeraj pa je praktično neobstoječ knjižnični odkup za šolske knjižnice, prav tako še ni popolnoma omogočen sistem nadomestil ustvarjalcem za uporabo avtorskih gradiv v šolah). Spodbuden je tudi najnovejši davčni ukrep, saj s 1. januarjem 2020 stopi v veljavo znižana, enotna 5-odstotna stopnja DDV za tiskane in e-knjige, za kar si je JAK vseskozi prizadevala, posebej aktivno v letu 2019.

Knjiga in založništvo v javnem interesu skozi prizmo spremenjenih okoliščin

Leta 2019 je torej jasno, da se vloga države in politik, ki vplivajo na slovensko knjižno krajino, spreminja in da je potrebno državno podporo nameniti celotnemu področju knjige, ne le posameznim segmentom, dejavnostim, skupinam stroškov ali projektom, zato je pomembna posodobljena definicija knjige v javnem interesu, v izogib dikcijam, ki bi slovensko knjigo in založništvo predstavljale kot »zgolj« ekonomsko kategorijo, kot dejavnost na trgu.

Knjiga je del skoraj vseh področij življenja in družbenosti, zato je javni interes na področju knjige zelo velik. Na področju založništva knjig in revij se definira kot strokovnost založniške produkcije, upoštevanje založniških standardov, visoka dostopnost (cenovno in geografsko) in zagotavljanje raznolikosti oziroma pluralnosti. Knjiga dviguje raven javnega diskurza, branje je osnova za vse vrste pismenosti v današnjem svetu (od funkcionalne do digitalne), številne prednosti branja in posedovanja knjig so dokazane v nacionalnih in mednarodnih raziskavah. Slovenski knjižni trg je po ekonomskih kriterijih majhen, zato zahteva posebno skrb države do dela založniške produkcije in ustvarjanja, ki je v javnem interesu ter zagotavlja obstoj in razvoj

¹ Po starem Pravilniku se je za KN namenjal 25 % od sredstev za nakup knjig v knjižnicah, zdaj »v višini 28 % od sredstev, ki jih Ministrstvo za kulturo, namenja splošnim knjižnicam za podporo usklajenemu razvoju knjižnične dejavnosti v proračunskem obdobju, na katero se nanaša izvajanje knjižničnega nadomestila.«

tistega dela leposlovja in humanistike, ki se znotraj omejenega obsega bralstva ne more uresničevati. Zato naj posebej spodbuja segment založništva, ki je tržno manj zanimiv, vendar je iz literarno-kakovostnega, kulturnega in družbeno-razvojnega vidika strateško pomemben za Republiko Slovenijo. Nezanemarljiva pri tem je skrb za slovenski jezik in v tem oziru ohranjanje konkurenčnosti knjižnih vsebin v slovenščini v razmerju do vsebin v tujih jezikih, na kar nas opozarja nedavna nacionalna raziskava *Knjiga in bralci VI*, ki jo je naročila JAK (izvedba junij–oktober 2019) in je ena od ključnih podlag za pripravo strategije. Različne oblike državnih pomoči založništvu so kot korekcije nepopolnega slovenskega založniškega trga usmerjene v vse člene verige knjige, od avtorjev, založnikov, knjigarn do knjižnic in bralcev. Temeljno izhodišče za opredelitev javne službe, ki jo opravlja JAK, je zgoraj naveden javni interes na nacionalni ravni. Namen javne službe na podlagi izraženega javnega interesa je oblikovanje celostnih ukrepov za razvoj in spodbujanje delovanja tistih delov verige knjige, kjer se izraža javni interes, izboljšanje dostopnosti izvirnega in prevodnega leposlovja in humanistike s podpiranjem knjižnih in revijalnih izdaj, s spodbujanjem mednarodnih dejavnosti ter z neposredno podporo ustvarjalcem (mobilnost, podpora literarni kritiki, knjižnično nadomestilo). Hkrati je področje bralne kulture (in predhodno bralne pismenosti) ter kulture kupovanja knjig izrazito razvojno področje, ki vpliva na vse segmente družbe, zlasti na kakovost življenja posameznika, njegovo ustvarjalnost, na razvoj šolstva in znanosti ter na gospodarski razvoj.

Družbe z visoko razvitimi bralci so se primerjalno pokazale kot družbe z večjim gospodarskim potencialom zaradi višje stopnje inovativnosti, podjetnosti in družbene angažiranosti prebivalcev.

Sklep

JAK je za strateško obdobje 2020–2024 določila prednostne cilje, ki vključujejo vsa področja pristojnosti agencije in izvajanje vseh zakonsko določenih nalog. Skozi cilje izpostavljena področja so prepoznana kot trenutni izziv v dialogu s stroko in panogo na področju knjige ter so predstavljena in naslovljena v štirih sklopih.

Ustanovitelju in financerjem bo dokument omogočil večletno načrtovanje financiranja, spremljanja delovanja in drugih ukrepov ter višjo stopnjo usklajenosti državnih politik, ki vplivajo na področje knjige, uporabnikom storitev bo omogočil lažje načrtovanje in usmerjanje svoje dejavnosti, zaposleni na JAK pa ga razumemo kot zavezo in okvir delovanja v naslednjem razvojnem obdobju.

JAK svoje delo utemeljuje na dobrem poznavanju slovenske knjižne krajine, informacije pa pridobiva tudi na podlagi strokovnega znanja članov Sveta in strokovnih komisij ter iz redne komunikacije in posvetovanja z deležniki. Še naprej bo zbirala najnovejše informacije iz domačega in mednarodnega okolja ter pripravljala in omogočala statistike in relevantne študije s področja knjige. To ne bo le izboljšalo dela agencije, temveč bo tudi dejavno izpostavilo izhodišča za razpravo o problemih in izzivih, s katerimi se sooča slovenska knjižna ustvarjalnost, v loku od avtorjev do bralcev v sodobnem globaliziranem svetu.

Pri doseganju prednostnih ciljev, ki jih opredeljujemo v strateškem načrtu, nas vodijo naslednja načela: podpora ustvarjalnosti in raznolikosti, spodbujanje profesionalnih standardov stroke, razvijanje občinstev/bralcev/kupcev knjig, prepoznavnost in ugled slovenske literature in višanje njene izvozne vrednosti, fleksibilnost, strokovnost odločevalcev, avtonomija in odgovornost. Osrednja načela delovanja sistema JAK za uporabnike so transparentnost (utemeljene odločitve, odgovornost), stabilnost (sistem podpor, ki uporabnikom omogoča določeno mero predvidljivosti in doslednosti), prožnost (agencija se mora prilagajati, samovrednotiti in presojeti, kaj deluje ali ne v spreminjajočem se okolju panoge in pogojev za ustvarjalce).

PRAVNE PODLAGE IN PODROČJA DELA JAK

Javna agencija za knjigo Republike Slovenije (JAK) je oseba javnega prava, ki jo je ustanovila Republika Slovenija z Zakonom o Javni agenciji za knjigo Republike Slovenije. Zakon določa ustanovitev, delovanje, organizacijo, financiranje in nadzor ter opredeljuje naloge JAK. Področje knjige v skladu s tem zakonom obsega **zagotavljanje pogojev za izdajanje knjig in revij s področja leposlovja in humanistike, za ustvarjalce s področja leposlovja in humanistike, prevode slovenskih avtorjev v tuje jezike, mednarodno sodelovanje s področja knjige, literarne festivale in literarne prireditve, razvoj knjigarniške mreže, razvijanje bralne kulture, promocijo knjig, avtorjev in branja, usklajenost delovanja vseh členov verige knjige, dodatno poklicno usposabljanje s področja knjige, knjižnično nadomestilo in informatizacijo na področju knjige.**

Namen ustanovitve JAK je **opravljanje strokovnih, razvojnih in izvršilnih nalog v zvezi z izvajanjem strateških dokumentov in usmeritev na področju knjige.** JAK opravlja tudi druge naloge, vezane na spodbujanje razvoja na področju knjige, skladno z namenom, določenim v aktu o ustanovitvi.

JAK opravlja z zakonom določene naloge v javnem interesu z namenom, da zagotovi trajne pogoje za razvoj področja knjige ter da strokovno in neodvisno odloča o izbiri programov in projektov, ki se financirajo iz državnega proračuna.

Ustanovitev JAK temelji na naslednjih načelih: **zagotavljanje pogojev za vrhunsko ustvarjalnost na področju leposlovja in humanistike; zagotavljanje pogojev za večjo dostopnost slovenske knjige; zagotavljanje pogojev za dvig zavesti o pomenu knjige in branja za razvoj posameznika in družbe ter zagotavljanje pogojev za večjo mednarodno prepoznavnost slovenskih ustvarjalcev, ki delujejo na področju leposlovja in humanistike.**

JAK na podlagi zakonov izvaja naslednje naloge: odloča o izbiri programov in projektov s področja knjige in zagotavlja njihovo financiranje; spodbuja izdajanje kakovostnih knjig in revij s področij leposlovja in humanistike; zagotavlja stimulatívne pogoje za vrhunske ustvarjalce, ki delujejo na področjih leposlovja in humanistike; izvaja knjižnično nadomestilo; spodbuja in izvaja promocijo slovenske knjige in avtorjev; spodbuja in izvaja različne oblike mednarodnega

sodelovanja na področju knjige, v prvi vrsti prevajanje slovenskih avtorjev v tuje jezike in nacionalne predstavitve slovenskega leposlovja ter humanistike v mednarodnem prostoru; zagotavlja pogoje za razvoj bralne kulture; spodbuja razvoj knjigarniške mreže na celotnem območju Slovenije in zagotavlja pogoje za večjo dostopnost knjige; povezuje se z drugimi primerljivimi mednarodnimi institucijami, ki delujejo na področju knjige; spremlja in nadzira izvedbo programov in projektov, ki jih financira; z državnimi organi sodeluje pri načrtovanju strateških usmeritev na področju knjige, ki so predmet različnih javnih politik in se dotikajo tudi knjige; skrbi za pridobivanje neproračunskih sredstev in drugih virov financiranja za izvajanje strateških usmeritev na področju knjige; vodi zbirke podatkov, določene s tem in drugimi zakoni; sodeluje z vladnimi organi oziroma drugimi organizacijami, ki vplivajo na položaj knjige, njeno prepoznavnost in razvoj ter izdaja upravne akte in opravlja druge strokovne naloge, skladne z namenom, za katerega je JAK ustanovljena ter vodi evidenco podatkov, ki jih založniki zagotavljajo skladno z določbami Zakona o enotni ceni knjige.

Zakonske in druge pravne podlage

Zakoni:

- Zakon o Javni agenciji za knjigo Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 112/07, 40/12 in 63/13);
- Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 77/07 – uradno prečiščeno besedilo, 56/08, 4/10, 20/11, 111/13, 68/16, 61/17 in 21/18 – ZNOrg);
- Zakon o javnih agencijah (Uradni list RS, št. 52/02, 51/04 – EZ-A in 33/11– ZEKom-C);
- Zakon o javnih financah (Uradni list RS, št. 11/11 – uradno prečiščeno besedilo, 14/13 – popr., 101/13, 55/15 – ZFisP, 96/15 – ZIPRS1617 in 13/18);
- Zakon za uravnoteženje javnih financ (Uradni list RS, št. 40/12, 96/12 – ZPIZ-2, 104/12 – ZIPRS1314, 105/12, 25/13 – odl. US, 46/13 – ZIPRS1314-A, 56/13 – ZŠtip-1, 63/13 – ZOsn-I, 63/13 – ZJAKRS-A, 99/13 – ZUPJS-C, 99/13 – ZSVarPre-C, 101/13 – ZIPRS1415, 101/13 – ZDavNepr, 107/13 – odl. US, 85/14, 95/14, 24/15 – odl. US, 90/15, 102/15, 63/16 – ZDoh-2R, 77/17 – ZMVN-1 in 33/19 – ZMVN-1A);
- Zakon o izvrševanju proračunov Republike Slovenije za leti 2018 in 2019 /ZIPRS 1819/ (Uradni list RS, št. 71/17, 13/18 – ZJF-H, 83/18 in 19/19);
- Zakon o enotni ceni knjige (Uradni list RS, št. 11/14).

Pravilniki:

- Pravilnik o izvedbi postopkov javnega poziva in javnega razpisa s področja knjige (Uradni list RS, št. 107/15);
- Pravilnik o strokovnih komisijah Javne agencije za knjigo Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 62/18);
- Pravilnik o izvajanju knjižničnega nadomestila (Uradni list RS, št. 38/16 in 1/17 – popr.);
- Pravilnik JAK o izvedbi ukrepov za razvoj področja knjige, ki so sofinancirani s strani Evropskega sklada za regionalni razvoj.

Druge pravne podlage:

- Sklep o ustanovitvi Javne agencije za knjigo Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 57/08, 68/13);
- Statut Javne agencije za knjigo Republike Slovenije z dne 9. 9. 2008;
- Tarifa za opravljanje storitev Javne agencije za knjigo Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 4/13 in 50/14);
- Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (Uradni list RS, št. 62/2013);
- Resolucija o Nacionalnem programu za kulturo 2014–2017 (Uradni list RS, št. 99/13).

IZZIV 1: IZBOLJŠANJE BRALNIH NAVAD

STRATEŠKI CILJI NA PODROČJU:

- IZBOLJŠANJE DRUŽBENEGA STATUSA KNJIGE: BRANJE IN POSEDOVANJE KNJIG KOT VREDNOTA
- ZMANJŠANJE DELEŽA NEBRALCEV
- VZPOSTAVITEV TRAJNE PROMOCIJSKE KAMPANJE ZA BRANJE IN KUPOVANJE KNJIG

JAK je v letih 2014² in 2019³ naročila izvedbo nacionalne raziskave o bralni kulturi in nakupovanju knjig v Sloveniji. Gre za ključno raziskavo na tem področju, ki ob dopolnjevanju z rezultati mednarodnih raziskav PISA in PIAAC podaja relevantno sliko bralne kulture in bralne pismenosti v Sloveniji.

V zadnjih petih letih se je na podlagi raziskave povečalo tako število nebralcev kot odstotek prebivalstva z majhnimi knjižnicami. Vsi ti podatki ne govorijo le o knjigah, ampak tudi o slovenski intelektualni kondiciji, saj so družinske bralne navade in velikost domačih knjižnic pomemben kazalnik bralne, matematične in informacijske pismenosti. Otroci, ki odrastejo v družinah z razvito bralno kulturo, so namreč za eno stopnjo izobrazbe bolj bralno in matematično pismeni kot vrstniki, ki so odrasli v družinah brez bralne kulture. Spremenjene kulturne vrednote so zagotovo eden pomembnejših razlogov za spremembe bralnih navad. Te spremembe lahko strnemo v:

1) **Odmik k vsebinam v angleščini** (tisk, e-knjiga in najizrazitejše zvočna knjiga, slednje zagotovo tudi zaradi neobstoječe ponudbe v slovenščini; raziskava KiB6 kaže, da več kot 80 % bralcev v starostni skupini 18–29 let bere v angleščini, medtem ko je v starostni skupini do 35 let takih bralcev 60 %). Spodnja tabela je del raziskave KiB VI.

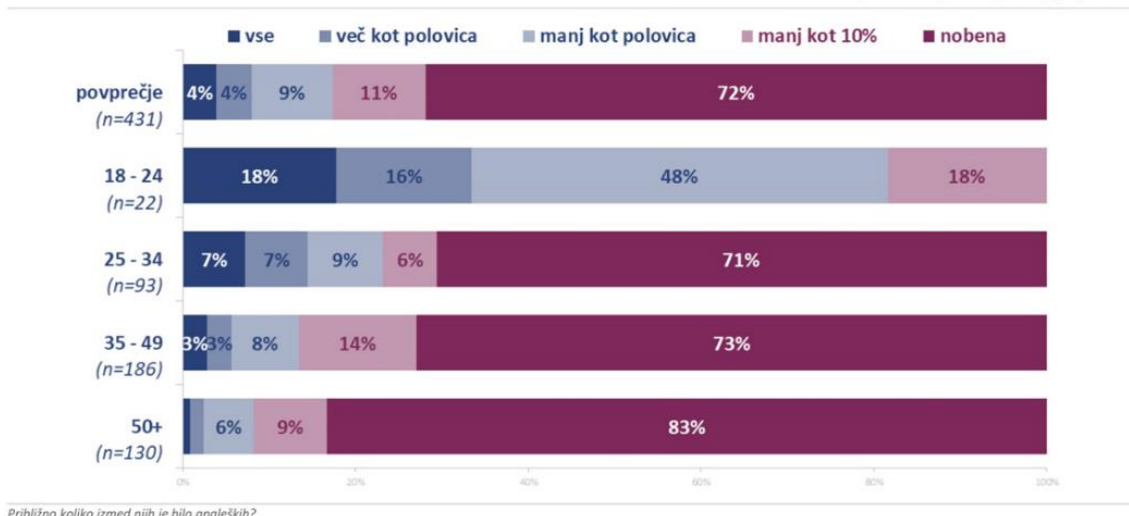
² *Knjiga in bralci V* (KiB V); avtorji: Andrej Blatnik, Miha Kovač, Patricija Rupar, Samo Rugelj. Knjižna izdaja je izšla pri založbi UMco, 2015.

³ *Knjiga in bralci VI* (KiB VI), spletni dostop:

https://www.jakrs.si/fileadmin/datoteke/Nova_spletna_stran/Novice_in_dogodki/Knjiga_in_bralci_VI_raziskava_lowres.pdf

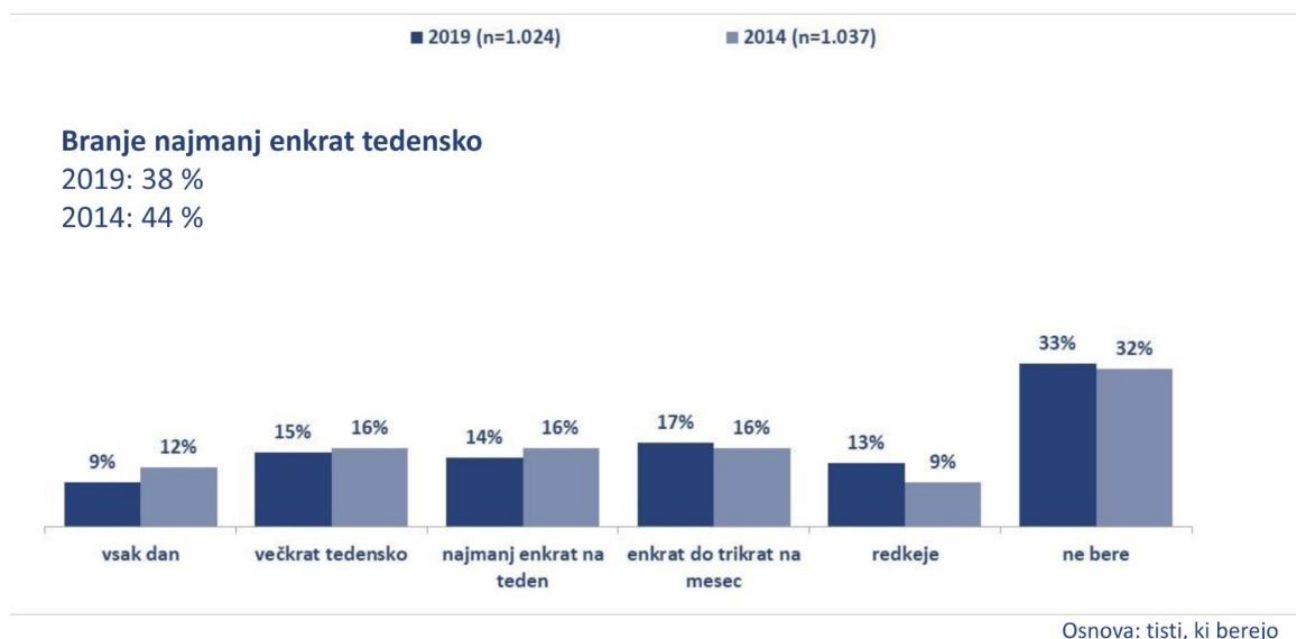
Delež kupljenih tiskanih knjig, ki so bile v angleškem jeziku, po starosti

Osnova: vsi anketirani, ki so kupili vsaj 1 knjigo (n=431)

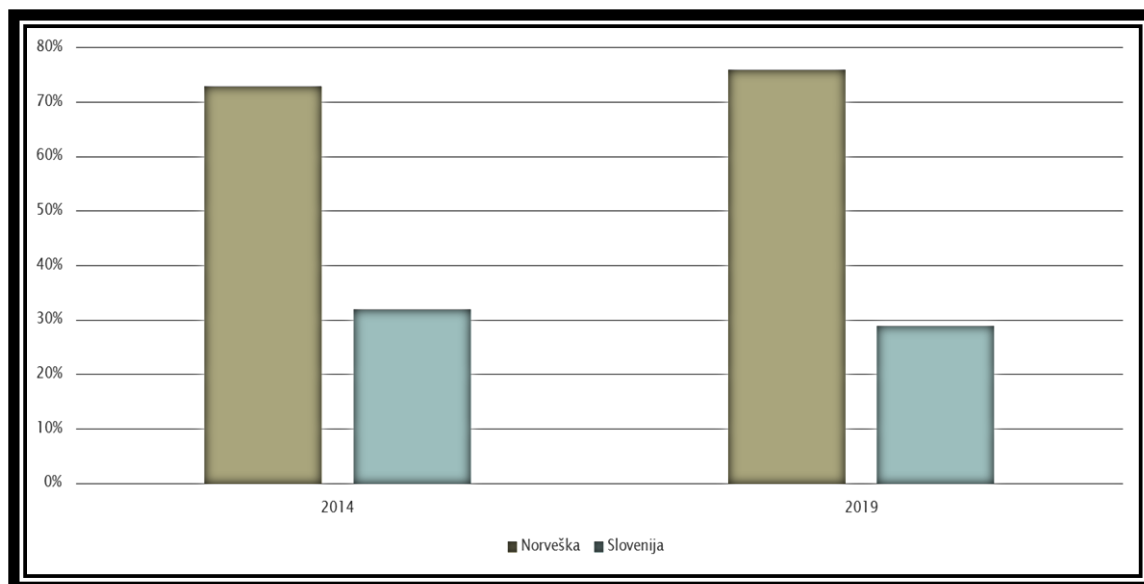

2) Skupina deklariranih nebralcev se je v primerjavi z letom 2014 še za odstotek okrepila in znaša 33 % v letu 2019 (odstotek nebralcev po letu 1978 je blago padel in je bil najnižji konec devetdesetih). Pomembno: med letoma 2014 in 2019 se je z 8 % na 12 % povečalo število tistih, ki v zadnjih dvanajstih mesecih niso prebrali nobene knjige in bi jih zato prav tako morali šteti med nebralce, s tem pa se delež nebralcev povzpne na 45 %, kar je celo za 1 % več kot leta 1978. V zadnjih petih letih se je zmanjšala tudi pogostost branja knjig, saj se je od leta 2014 do leta 2019 število bralcev, ki berejo tedensko, skrčilo s 44 % na 38 %, število bralcev, ki berejo nekajkrat na mesec ali redkeje, pa se je povečalo s 25 % na 30 % (primerjava KiB V in KiB VI, tabela je del raziskave).

Pogostost branja knjig

3) **Preslabo razvito družinsko branje / slaba socializacija bralnih navad:** v Sloveniji svojim otrokom dnevno bere le 12 % staršev, večkrat na teden pa le 17 % staršev. To v seštevku pomeni, da v Sloveniji otrokom doma pogosto berejo le v 29 % družin (primerjava: na Norveškem ta odstotek znaša 76 %).

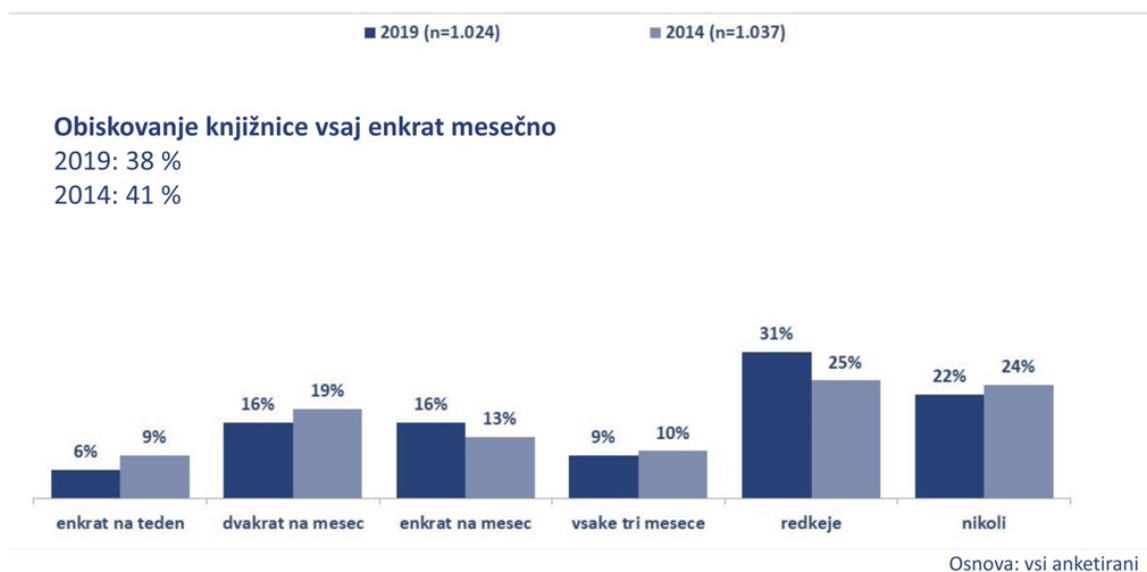
4) **Upad števila (intenzivnih) kupcev in bralcev knjig:** število prodanih knjig stagnira – 2 kupljeni knjigi na prebivalca. V obdobju med letoma 2014 in 2019 (primerjava raziskav KiB V in KiB VI) se je za eno tretjino zmanjšalo število bralcev, ki letno preberejo več kot 20 knjig. Zmanjšalo se je tudi število bralcev, ki preberejo več kot 10 in več kot 6 knjig, pomembno pa se je povečalo število tistih, ki zase trdijo, da so bralci, a v resnici ne berejo. Za 5 % je naraslo tudi število tistih, ki so do knjig ravnodušni.

Število obiskovalcev knjižnic je ostalo približno enako, le da knjižnice obiskujejo manj pogosto. Posebej pomnjenja vreden pa je podatek, da znaten del anketiranih (15 % leta 2014 in 17 % leta 2019) knjižnice sicer obiskuje, vendar ne bere knjig.

Izbrani indikatorji branja in izposoje	2014	2019
Bere knjige vsak dan	12 %	9 %
Letno prebere 20 knjig ali več*	16 %	11 %
Povprečno število prebranih knjig letno*	11	10
Obiščejo knjižnico vsaj enkrat mesečno	41 %	38 %
Berejo knjige tudi v tujih jezikih	32 %	35 %
Berejo tudi e-knjige	18 %	18 %
Se ne označujejo za bralce knjig	32 %	37 %

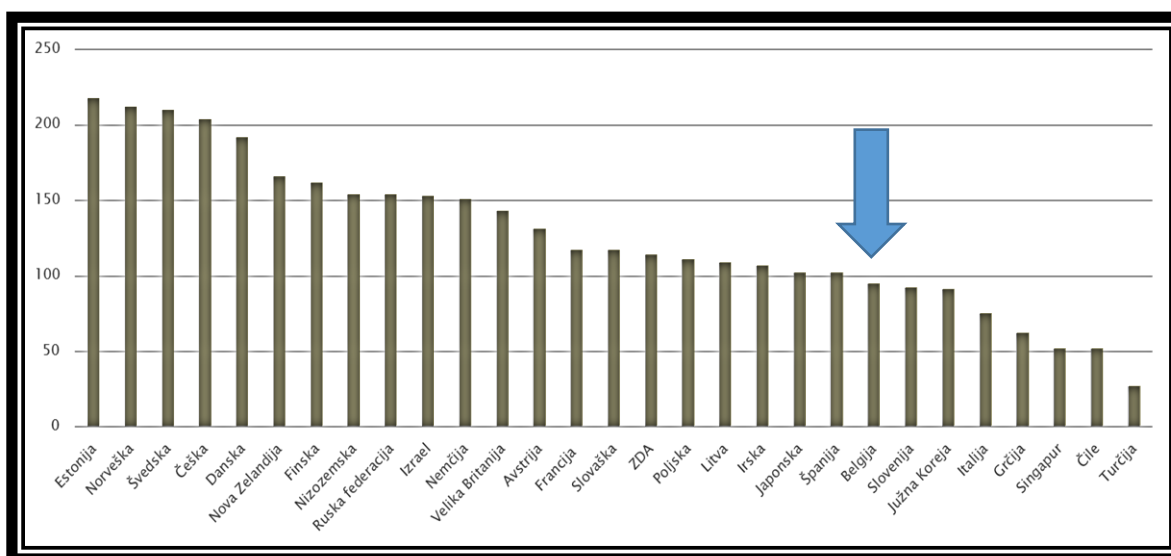
* V slovenščini, brez študijske literature, lastna ocena anketiranca.

Pogostost obiskovanja knjižnice

5) **Majhnost domačih knjižnic:** Slovenija je po podatkih raziskave PIAAC o kompetencah odraslih na repu razvitih držav po velikosti domačih knjižnic: takih, ki imajo doma več kot 500 knjig je v Sloveniji 4 %; takih, ki jih imajo okoli 350 knjig, je v Sloveniji 7 %, marsikdo pa ne pozna dejstva, da lahko ob domači knjižnici, ki obsega najmanj 80 knjig, otrok deloma nadoknadi deprivilegiranost, ki izhaja iz nižje izobrazbe staršev. Otroci iz družin brez knjig zrastejo v odrasle s podpovprečno matematično, IKT in bralno pismenostjo. Domača knjižnica s približno 80 knjigami dvigne pismenost(i) bodočih odraslih na povprečje, rast domače knjižnice nad 350 knjig pa na pismenost(i) ne vpliva več. Najstniki, ki veliko berejo in so končali srednjo šolo, so enako matematično, bralno in IKT pismeni kot univerzitetni diplomanti, ki so odrasli v družinah brez domačih knjižnic.⁴

Velikost domačih knjižnic – članice OECD:

⁴ Sikora et al., analiza baze podatkov PISA: https://read.oecd-ilibrary.org/education/gendered-career-expectations-of-students_5kghw6891gms-en#page27

Ukrepi v strateškem obdobju za doseg ciljev:

JAK želi v naslednjem obdobju omogočiti intenzivno promocijo branja, nakupovanja in posedovanja knjig v obliki stalne (celoletne in vsakoletne) nacionalne promocijske kampanje, ki izmenjujoče nagovarja različne ciljne skupine z različnimi sporočili in nameni (kognitivni vidik branja in posedovanja knjig, pomen domače knjižnice, pomen branja v slovenščini ...). Problem branja zadeva več resorjev in politik, ob kulturi zlasti izobraževanje, zato mora biti pristop pri oblikovanju konsenza o tem, kaj je treba storiti, da bomo situacijo izboljšali, vključujoč in z jasno zavezo, da je potrebno ukrepe in strategije izvajati soodvisno in povezano.

Ukrepi vključujejo predvsem resorje Ministrstvo za kulturo (posedovanje knjig – projekti, ki zagotavljajo lastne knjige različnim starostnim skupinam, in so trenutno omejeni na najstnike (Rastem s knjigo), pa bi jih bilo potrebno razširiti na vse (npr. »bon za knjige«), Ministrstvo za zdravje (vključevanje pediatrov in patronažnih sester v osveščanje o pomenu branja za zdravje), Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (branje kot vseživljenjsko učenje in kot socialna aktivacija), intenzivnejše sodelovanje z Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport, ki lahko edino vzpostavi uzanco za nakup knjig za šolske knjižnice, razdeljevanje učnih gradiv – učbenikov – v knjigarnah in ne v šoli ob začetku šolskega leta, izobraževanje zaposlenih v šolstvu o pomenu posredovanja informacij glede koristi branja in posedovanja knjig. Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti, katere nosilec je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, je bila decembra 2019 potrjena na Vladi RS in bo v letu 2020 že omogočila pripravo akcijskega načrta, ki bo zagotovo prispeval k razvoju bralne pismenosti in bralne kulture v Sloveniji. Predstavnica JAK je bila vključena v delovno skupino za pripravo NSBP in JAK bo tudi aktivno sodelovala pri izvajanju akcijskega načrta.

Del ukrepov bo namenjen večji vidnosti knjig v javnem življenju in medijih in se skozi različne akcije JAK že izvaja. Pri tem poudarjamo večje vključevanje knjižnih recenzij in predstavitev knjig v dnevno-informativne medije in medije splošnega značaja z nacionalnim dosegom, ki nagovarjajo širše, ne le ožje in strokovne kroge.

Pomemben vidik so tudi splošne in posebej šolske knjižnice ter njihova nabavna politika, kjer bo JAK še naprej aktivna zagovornica nakupa kakovostnih knjig za splošne knjižnice ter bo spodbujala predvsem nakupe za šolske knjižnice in vrtce, kjer so proračuni posameznih ravnateljic in ravnateljev v ta namen (pogosto neupravičeno) tako rekoč neobstoječi. Posebej si bo za to prizadevala v okviru projektov, ki jih izvaja (Rastem s knjigo, Pot knjige ter druge osveščevalne akcije).

V okviru podeljevanja sredstev na razpisih in pozivih bomo pri naslavljanju problema slabljenja bralnih navad s ciljem njihovega izboljšanja prednostno podpirali:

- usposabljanja, strokovna srečanja in osveščanja na področju bralne kulture, motivacije za branje ipd. – znotraj in zunaj komunikacijskega kroga knjige;
- neposredne ukrepe za promocijo branja in kupovanja knjig, ki se izvajajo v knjigarnah, knjižnicah, šolah ipd., ali naslavlja širok krog potencialnih bralcev (knjižne priloge, promocijske akcije, ipd.);

– literarne festivale s kakovostno vsebino in z izrazito izraženo dimenzijo dostopnosti, promocije in razvijanja občinstva.

Ukrepi na področju dostopnosti in razvoj občinstev

JAK bo v naslednjem strateškem obdobju še naprej nudila podporo za promocijo slovenskih knjižnih ustvarjalcev – avtorjev, prevajalcev, multiplikatorjev – ter njihovo aktivno participacijo v razvoju slovenske knjižne krajine in kulture nasploh.

S krepitvijo delovanja organiziranih interesnih združenj na področju knjige namerava agencija doseči povečanje števila projektov organizirane knjižne stroke kot tudi stabilno rast in razvoj mreženja na področju promocije branja in nakupovanja knjig ter promocije vseh ustvarjalcev v knjižni verigi.

JAK opaža, da postajajo promocijske aktivnosti posameznega knjižnega naslova najpomembnejši del ob izidu knjige in v prvih mesecih po njenem izidu, zato se morajo pričeti že v končni produkcijski fazi z namenom oblikovanja bazena občinstva. Promocija postaja večplastna in ne zadostuje več zgolj osredotočanje na medijsko prisotnost in odnose z javnostmi, temveč se širi na področja odkrivanja novih pristopov k distribucijski strategiji (v kar založnike sili šibka knjigotrška mreža), trženja z marketinško strategijo, prisotnosti na družabnih omrežjih in interakcije z občinstvom.

IZZIV 2: KREPITEV ZALOŽNIŠKE PANOGI

STRATEŠKI CILJI NA PODROČJU:

- UČINKOVITEJŠA JAVNA PODPORA RAZNOLIKI KNJIŽNI PRODUKCIJI, KI TEMELJI NA PROFESIONALNIH ZALOŽNIŠKIH STANDARDIH (VKLJUČNO S SPODBUJANJEM POSLOVNIH MODELOV NA PODROČJU E-KNJIG IN ZVOČNIC)
- PROMOVIRANJE IN UVELJAVLJANJE KULTURNOPOLITIČNIH IN EKONOMSKIH UKREPOV, USMERJENIH V KREPITEV CELOTNEGA KNJIŽNEGA TRGA
- UTRJEVANJE PROFESIONALNIH IN ETIČNIH STANDARDOV V ZALOŽNIŠTVU
- AKTIVNO SPREMLJANJE NABAVNE POLITIKE SLOVENSКИH SPLOŠNIH IN ŠOLSКИH KNJIŽNIC

Kulturnopolitični ukrepi na področju knjige omogočajo zahtevnejšo knjižno in revijalno produkcijo na področjih leposlovja in humanistike ter široko dostopnost knjig in revij v javnem interesu na področju Republike Slovenije.

Založniška dejavnost v Sloveniji se sooča s stalnim, več let trajajočim upadanjem prihodkov⁵ (gibanje prihodkov v založništvu: 2011 – 97,424 mio EUR, 2012 – 86,718 mio EUR, 2013 – 77,288 mio EUR in 2018 – 67,5 mio EUR, kar predstavlja ponoven 0,9-odstotni padec v primerjavi z letom 2017)⁶. Zadnji rezultati poslovanja v panogi torej še ne kažejo izboljšanja poslovnih trendov, padec prihodkov od prodaje v obdobju 2008–2018 znaša kar 44,2 %, s čimer je povezan tudi padec čistih dobičkov poslovnega leta in povprečnega števila zaposlenih. Segment, ki v letu 2018 izkazuje rast, pa je delež prodaje na tujih trgih, ki znaša 3,5 % in se je v primerjavi z letom 2017 povečal za dobrih 6 %.⁷

Analize upad dejavnosti v panogi v največji meri povezujejo s splošno gospodarsko krizo v Evropi, predvsem pa v Sloveniji v letih 2013–2015, kakor tudi z dejstvom, da je slovenski knjižni trg majhen ter posledično bolj nestabilen in ranljiv, zato so ga varčevalni ukrepi močneje prizadeli.

Najvidnejše posledice, zaradi katerih je potrebno na novo premisliti tako ekonomske kot kulturnopolitične ukrepe za podporo založništvu, so:

- Usihanje srednje velikih založb kot slovenskega založniškega jedra (najmanj 20 naslovov letno), najbolj drastičen padec v letu 2018, ko je število založnikov z vsaj 20 naslovi padlo s 53 na 29. Gre za pomembno spreminjanje založniške krajine (usahnile so nekdanje pomembne založbe, kot so Prešernova družba, Vale Novak, Nova revija, GV

⁵ Spletna povezava:

<https://www.rtv slo.si/kultura/knjige/kongres-slovenskih-zaloznikov-o-iskanju-izgubljenega-bralca/395266>

⁶ GZS, Sekcija za založništvo in knjigotrštvo (Osebnostna izkaznica panoge 2011, 2012, 2013 in 2018).

⁷ GZS, Sekcija za založništvo in knjigotrštvo (Osebnostna izkaznica panoge 2018).

založba, Tuma, Modrijan), nove založbe, ki nastajajo, pa so večinoma povsem drugega profila (žanr, knjige za samopomoč);

– Višanje izgub v panogi (izgube v panogi so se med letoma 2014 in 2018 podvojile, z 1,2 milijona evrov (1,27 milijona, če upoštevamo inflacijo) na 3 milijone evrov leta 2018) Posledica je vse manj močnih igralcev na trgu, vse manj subjektov, ki aktivno promovirajo knjige, vse ožji komunikacijski krog knjige;

– Deprofesionalizacija panoge (založniki so izpad prihodka zaradi manjše prodaje knjig kompenzirali z racionalizacijo poslovanja, tako da so zniževali število izdanih naslovov IN nižali stroške dela – manj zaposlenih, izpuščanje delovnih procesov, ki vplivajo na kakovost izdelka). Vse slabši položaj panoge (problem je tudi, da panogo zapuščajo izkušeni kadri) je mestoma privedel do erozije založniških standardov, zato je treba okrepiti kompetence ter spodbuditi oblikovanje in ohranjanje založniških standardov;

– Prekarizacija panoge (324 samozaposlenih za področje knjige, od katerih je 200 takih, ki imajo tudi pravico do plačila prispevkov. Med slednjimi so številni uredniki, prevajalci in lektorji); predhodna alineja problem prekarizacije le še stopnjuje.

Ukrepi v strateškem obdobju za doseg ciljev:

Učinkovitejša podpora raznoliki knjižni produkciji, ki temelji na profesionalnih založniških standardih

S preoblikovanjem javnih razpisov na področju založništva namerava JAK postopoma zvišati število podprtih kakovostnih knjižnih naslovov in najmanj ohraniti raven subvencije na knjižni naslov, ob hkratnem spodbujanju zvišanja ravni profesionalizacije delovnih procesov pri založnikih (spodbujanje zaposlovanja, spodbujanje intenzivnih promocijskih, marketinških in prodajnih aktivnosti): Večletni programski razpis za izdajo knjig predvideva zvišanje možnega števila prijavljenih knjig na prijavitelja z 22 na 24, nove ocenjevalne kriterije vpeljuje v kategorijah promocija/prodaja/marketing in uvaja dodatek za te dejavnosti, prav tako uvaja dodatek za redno zaposleni kader v založništvu. Da bi bil ta ukrep uspešen, bi bilo potrebno zvišati sredstva, s tem bi poleg subvencije za knjigo lahko podprli tudi strokovno založniško delo in promocijo ter prodajo, kar je bil tudi cilj vseh dosedanjih Nacionalnih programov za kulturo.

Ob tem bomo še naprej spodbujali prirast e-knjig in zvočnic v slovenščini.

Utrjevanje profesionalnih in etičnih standardov v založništvu

Dolgoročno založniško kompetentnost tvorita uredniška politika in založniška etika. Založnik počne bistveno več kot le tiska in prodaja knjige: izbira, goji, pozicionira in promovira avtorjevo delo. JAK bo v prihodnjem obdobju izvajala in spodbujala izvajanje izobraževanj in osveščanj, vezanih na etično in profesionalno delo v založništvu, v sodelovanju s stanovskimi založniškimi in knjigotrškimi združenji, ki morajo pri tem prevzeti aktivnejšo vlogo kot doslej.

Nabavna politika slovenskih knjižnic

Proračun knjižnic je večji od ustvarjenega prometa s knjigami in če je leta 2008 odkup knjižnic predstavljal 5–6 odstotkov prometa založnikov, danes predstavlja skoraj 15 odstotkov. V spremenjenih (poslabšanih) razmerah za založnike oblikujejo knjižnice s svojimi nakupi vsebinski izbor knjig založnikov. Naboru kupljenega gradiva se namreč prilagajajo posamezni, predvsem novonastali založniški programi, žal pogosto na račun kakovosti. JAK sama ne more ustvarjati ali predpisovati prednostnih kriterijev pri nabavi knjig v splošnih knjižnicah, ki bi spodbudili še večji delež odkupljenih sofinanciranih naslovov oziroma knjižnice odvrčali od prekomernega nakupa gradiv, ki ne ustrezajo standardom kakovosti, niti realizirati nakupa knjižnega gradiva v šolskih knjižnicah, ki se trenutno skoraj ne izvaja. Vendar namerava JAK v prihodnjem obdobju tesno sodelovati z Združenjem splošnih knjižnic pri promociji pomena nakupa kakovostnih knjig za splošne knjižnice, predlagati ustanovitelju sodelovanje predstavnika JAK ali založniške panoge v Nacionalnem svetu za knjižnično dejavnost (Svet JAK ima med člani predstavnika splošnih knjižnic, za recipročnost pa si stroka in stanovska društva prizadevajo že dlje časa), JAK bo apelirala tudi na Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, da osnovnim in srednjim šolam z odločbo o financiranju določi namenska sredstva, ki jih morajo porabiti za obnavljanje knjižničnega fonda (zdaj je to namreč diskrecijska pravica ravnatelja).

Utrjevanje ekonomskih ukrepov kulturne politike na področju knjige

Slovensko založništvo je ranljivo. Za tako malo državo je nujno, da aktivno izvaja ekonomske ukrepe, če želi ohraniti raznolikost, kakovost in dostopnost slovenske literature. Ekonomski ukrepi so večinoma splošni in usmerjeni v krepitev celotnega trga ter niso osredotočeni le na njegove specifične vidike. Njihov namen je regulacija trga:

1) Davčni ukrep kot najpomembnejša podpora knjigi je nižja stopnja DDV; v tako majhni jezikovni skupnosti, kot je Slovenija, DDV izvzetje temelji na splošni jezikovni politiki, ne na ekonomsko-poslovnih vidikih politike. Pri tem je pomembna tehnološko nevtralna izjema, sicer slovenske e-knjige ne morejo konkurirati e-knjigam v tujih jezikih. Tudi ob aktivni kampanji JAK z letom 2020 v veljavo stopa 5-odstotna stopnja DDV za tiskane in e-knjige oziroma najnižja stopnja DDV, kot jo dopušča evropska zakonodaja. Kljub temu si bo JAK še naprej prizadevala za ničelno stopnjo DDV na knjigo in pri tem iskala konsenz z drugimi evropskimi državami.

2) ZECK, ki regulira trg distribucije. Cilj uravnavanja trga je krepitev založništva in prometa s knjigami kot kompenzacija za nedelujoč/neobstoječ knjižni trg zaradi ekonomike obsega na tako malem jezikovnem področju. JAK namerava v prihodnjem strateškem obdobju izvesti podrobno analizo prednosti ali morebitnih slabosti, ki jih je ZECK prinesel v knjigotrško in založniško krajino pri nas, saj zakonodajalec po šestih letih od uvedbe ZECK celostne analize še ni izvedel.

Kot na področju bralnih navad je tudi na pričujočem področju pričakovati pozitivne učinke ob uresničevanju cilja izvajanja stalne promocijske kampanje za branje in kupovanje knjig na nacionalni ravni, za kar je potrebno zagotoviti dodatna sredstva.

IZZIV 3: PODPORA ZIDANIM KNJIGARNAM

STRATEŠKI CILJI NA PODROČJU:

- UČINKOVITEJŠA JAVNA PODPORA DELOVANJU KNJIGARN
- JAVNA PODPORA LOKALNIM INICIATIVAM ZA NOVE KNJIGARNE
- SPODBUJANJE POVEZOVANJA MED KNJIGARNAMI IN KNJIŽNICAMI
- OHRANJANJE ŠIROKE DOSTOPNOSTI KNJIG

Kljub finančnim podporam delovanju knjigarn v zadnjih petih letih opažamo trend (ta sicer ni le slovenski) usihanja števila zidanih knjigarn in števila knjižnih naslovov, ki so na voljo v posameznih knjigarnah (knjigarne splošnega tipa ima le– Mladinska knjiga, ki pa racionalizira število poslovalnic, medtem ko neodvisnih knjigarn v Sloveniji skorajda ni več – manj kot pet), slaba je regionalna razpršenost (številni kraji v Sloveniji nimajo knjigarne), prisotna je le še komisijska prodaja z vračilom založnikom/distributerjem, odkup ali remisija sta izginila iz poslovnih modelov). Posledica je slabša dostopnost knjig, posebej izven urbanih središč.

Če se je leta 2011 na javni razpis JAK za podporo knjigarnam prijavilo rekordnih 26 knjigarn, je bilo leta 2019 takih le še 15 (vključene so tri zamejske knjigarne v Avstriji in Italiji). Spodnja tabela prikazuje tudi subvencije, ki jih JAK podeljuje knjigarnam, iz tabele pa je razvidno, da je podpora leta 2012 celo presahnila (ZUJF) in od tedaj padala, vse dokler se znesek ni leta 2018 izenačil s tistim v 2010 – zaradi manjšega števila prijav, prejetih s strani še delujočih knjigarn. Zanimivo je tudi dejstvo, da JAK zadnjih deset let vseskozi podpira knjigarne v istih mestih – Ljubljani, Celju, Mariboru, Kopru, Novem mestu, ter zamejske knjigarne v Gorici, Trstu in Celovcu.

Velik izziv za preživetje knjigarne na trgu predstavljajo stroški dela knjigarne in stroški najemnine oziroma delovanja, izračuni, pridobljeni od upravljavcev knjigarn, kažejo, da je potrebno ustvariti vsaj 500 EUR prometa dnevno za rezultat pozitivne nule, kar ob povprečni ceni knjige 20 EUR pomeni vsaj 50 prodanih knjig dnevno ob 50-odstotnem rabatu in obstoječi podpori JAK (razpis za knjigarne). Za male knjigarne v manjših krajih je tak rezultat večinoma nedosegljiv.

Ukrepi v strateškem obdobju za doseg ciljev:

Učinkovitejša javna podpora delovanju knjigarn

JAK bo v okviru dvoletnega razpisa za knjigarne podpirala ne le organizacijo dogodkov v knjigarnah kot doslej, temveč v večji meri tudi s tem povezane stroške dela in splošne stroške delovanja, ob tem pa poskušala zagotoviti več sredstev za podporo knjigarnam, da bi bil ukrep učinkovit.

JAK si bo prav tako prizadevala za opredelitev normativa – na koliko prebivalcev potrebujemo knjigarno – kar bi bila podlaga za jasneje izražen javni interes pri knjigarnah, predlog: 15.000 prebivalcev; to je med 20.000, kolikor naj bi bil po tržnih zakonitostih minimum za knjigarno in 10.000, kolikor je normativ za knjižnico kot obvezno javno službo (19. člen [Zakona o knjižničarstvu](#): »Splošna knjižnica je samostojna pravna oseba (v nadaljnjem besedilu: samostojna knjižnica), če izvaja knjižnično dejavnost za okvirno 10.000 in več prebivalcev.«).

Nove knjigarne v lokalnih okoljih

JAK bo v naslednjem strateškem obdobju posebej podprla odpiranje novih, geografsko razpršenih knjigarn, pri čemer bo aktivno spodbujala tudi ukrepe na lokalni ravni (brezplačni prostori za knjigarne, subvencioniranje najemnin). Dostopnost knjig najširši javnosti je nacionalni interes na tem področju, zato bomo predlagali ukrep, ki bi lahko bil realiziran tudi z razvojnimi (kohezijskimi) sredstvi in bi omogočil zaposlovanje knjigarnarjev ter drugega usposobljenega kadra, ali ukrep v povezavi z MGRT (skupni razpis) kot finančno spodbudo za novo odprte knjigarne in prijaznejše spletne nakupe v okviru spletnih knjigarn posameznih založb.

Povezovanje med knjižnicami in knjigarnami

JAK je aktivna pri spodbujanju realizacije pilotnega projekta »knjigarne v knjižnicah«, ki bo v letu 2020 potekal na iniciativo Združenja splošnih knjižnic in bo omogočil vzpostavitev knjigarn v tistih knjižnicah, ki imajo to prostorsko možnost in se nahajajo v krajih brez knjigarn. Taka knjigarna bi lahko lažje preživela s pomočjo sredstev za izvajanje javne službe – delovanja knjižnice. Pri tem je ključno spodbujanje konstruktivnih odnosov med založniki in knjižnicami pri vzpostavljanju vzdržnih poslovnih modelov.

Ohranjanje dostopnosti knjig

Fizična prisotnost knjig v vsakodnevnem življenju se kritično manjša. Vključenost knjigarn v nacionalne kampanje za promocijo branja in nakupovanja je nujna in jo bo JAK upoštevala, saj promovira knjigarne kot središča srečevanja knjige in bralca (kupca) ter spodbuja komunikacijski krog knjige. JAK bo več pozornosti namenjala tudi podpori različnim knjigotrškim akcijam, eno- ali večdnevnim prodajnim dogodkom in izobraževalnim programom, strokovnim srečanjem ter usposabljanjem, ki omogočajo dvig kompetenc knjigotržcev.

IZZIV 4: IZBOLJŠANJE POLOŽAJA USTVARJALCEV V KNJIŽNI VERIGI, PODVRŽENIH PREKARNOSTI, SLABO PLAČANEMU AVTORSKEMU IN PREVAJALSKEMU DELU

STRATEŠKI CILJI NA PODROČJU:

- KREPITEV STANOVSKIH ZDRUŽENJ USTVARJALCEV
- ZVIŠANJE MINIMALNE POSTAVKE ZA AVTORSKI HONORAR, PREVODNI HONORAR, AVTORSKE NASTOPE, UVEDBA MINIMALNE POSTAVKE ZA LITERARNO KRITIKO PRI SUBVENCIONIRANIH KNJIGAH IN SPODBUJANJE K PRAVIČNEMU PLAČILU PRI NESUBVENCIONIRANIH KNJIGAH
- UVELJAVLJANJE POGODB ZA AVTORSKO DELO, KI SPOŠTUJEJO (MEDNARODNE) STANDARDE NA PODROČJU AVTORSKEGA PRAVA
- SPODBUJANJE RAZVOJA ZNANJA IN KOMPETENC O AVTORSKIH IN SORODNIH PRAVICAH TER PROFESIONALNIH IN ETIČNIH STANDARDOV VSEH VPETIH V PRODUKCIJSKE KNJIŽNE PROCESSE
- SKRIB ZA IZVAJANJE KNJIŽNIČNEGA NADOMESTILA IN PODPORA AVTORJEM PRI SISTEMSKEM REŠEVANJU NADOMESTILA ZA UPORABO AVTORSKIH GRADIV V ŠOLAH

Za kulturno politiko na področju knjige je pomembno vzdrževati pogoje, ki omogočajo bogato in raznoliko okolje za avtorje, da lahko ti ustvarjajo v različnih žanrih, so iz geografsko raznolikih okolij, različnih socialnih okolij pa tudi raznoliki po spolu, starosti in rabi jezika. Pomembno je zagotavljati tudi, da je razvoj ustvarjanja kontinuiran, zato bo JAK posebej pozorna pri podpori knjižnih prvencev, saj so ti vitalni glas vsake literature (JAK že sedaj posebej podpira in zagotavlja udeležbo avtorjev prvencev na temu namenjenih mednarodnih festivalih, kot sta od leta 2016 festival First Novel v Budimpešti, od leta 2017 pa tudi festival First Novel v Kielu). Literatura je v stalnem dialogu z družbo in naslavlja družbeno pomembna vprašanja. Če jo obvladujejo eni in isti prodajno uspešni avtorji, je bolj siromašna kot če skozi čas ustvari več različnih avtorskih izrazov. Zato je odgovornost kulturne politike zagotavljati pluralnost glasov in mnenj.

Kljub temu, da je JAK že ob začetku delovanja določila najnižji avtorski honorar za avtorje in prevajalce subvencioniranih del, je socialni položaj slovenskih avtorjev šibek. Najnižji predpisani honorar se je s strani JAK sicer v letu 2014 nekoliko zvišal, v letu 2016 pa so se nekoliko zvišali pavšalni zneski za poezijo in slikanice, vendar še zmeraj ne dohaja inflacije oziroma višanja cen osnovnih življenjskih dobrin. V prihodnjem obdobju je zato zaželen korekcija najnižjih predpisanih honorarjev v vseh kategorijah, kar pa bo možno le ob sočasnem dvigu sredstev za področje, sicer je učinek zviševanja predpisanih honorarjev manj podprtih oziroma subvencioniranih knjižnih naslovov, kar pa se ne sme zgoditi, saj JAK že sedaj podpre

le okrog 7 % letne knjižne produkcije v Sloveniji. Minimalni predpisani honorarji so se izkazali tudi za referenčno točko pri dogovarjanju avtorjev glede honorarjev pri knjižnih delih, ki izidejo brez podpore JAK, zato standardi, ki jih je vzpostavila JAK delujejo tudi kot pritisk za zagotavljanje ustreznega – pravičnega – plačila avtorjem glede eksploatacije njihovih del.

Poleg tega je JAK že leta 2013 uvedla izhodiščno plačilo 150 EUR bruto za nastope avtorjev v okviru prireditev bralne kulture, literarnih prireditev in mednarodnega sodelovanja, v razpisih za leto 2020 pa je uvedla izhodiščno plačilo za literarno kritiko – pavšal 150 EUR bruto.

Gibanje s strani JAK predpisanih najnižjih avtorskih honorarjev za subvencionirane knjižne izdaje od uvedbe postavke leta 2014 do konca strateškega obdobja:

Obdobje zvišanja Bruto znesek na AP v EUR	Najnižji avtorski honorar za 1 AP izvirnega besedila	Najnižji avtorski honorar za 1 AP prevodnega besedila	Najnižji avtorski honorar (pavšal) za izvirno pesniško zbirko	Najnižji avtorski honorar (pavšal) za prevod pesniške zbirke	Najnižji avtorski honorar (pavšal) za besedilo izvirne slikanice za prvo naklado oz. izdajo
2010–2013	350 EUR	270 EUR	2.500 EUR	2.000 EUR	500 EUR
Zvišanje 2013	365 EUR	282 EUR			
Zvišanje 2016			2.800 EUR	2.300 EUR	650 EUR
Trenutno stanje	365 EUR	282 EUR	2.800 EUR	2.300 EUR	650 EUR
Stanje ob koncu strateškega obdobja	390 EUR	300 EUR	3.000 EUR	2.500 EUR	750 EUR

Ukrepi v strateškem obdobju za doseg ciljev:

JAK si bo prizadevala za uveljavitev priporočene vzorčne avtorske pogodbe (za avtorje izvirnih del in prevajalce), ki naj bi jo založniki upoštevali vsaj pri subvencioniranih knjigah in ki prinaša sorazmerne pravice in obveznosti za obe pogodbeni strani, predvsem ko gre za smiselni prenos pravic (omejeno obdobje prenosa pravic in ureditev pravic za sekundarno priobčevanje), pri čemer mora pogodba nastati kot konsenz med avtorskimi združenji in založniki. JAK bo izvajala ali spodbujala stanovska združenja avtorjev k izvajanju usposabljanj in osveščanj o pravicah pri elektronskih in zvočnih knjigah ter na digitalnem trgu, spodbujala finančno disciplino pri izplačevanju avtorskih honorarjev ter vidnost avtorja ali prevajalca (uvedli smo obvezno navajanje imen na naslovnici oziroma ovitku). Promocijo pomena avtorskih pravic in osveščanje je pri tem potrebno izvajati na več ravneh: na ozkem polju založništva pri prenosu pravic med avtorji/prevajalci/ilustratorji in založniki, na polju sekundarne rabe del (fotokopiranje itd.), ki zadeva tako avtorje kot založnike, in na najširši ravni uporabnikov, od mladih nog naprej.

JAK z izvajanjem knjižničnega nadomestila, kjer je trend od leta 2017 višanje sredstev, avtorjem zagotavlja neposredna finančna izplačila v obliki nadomestil in štipendij. JAK bo v prihodnje tudi aktivno spodbujala izvajanje pravičnega nadomestila za rabo avtorskih gradiv v

šolah in pri tem podpirala kolektivno organizacijo SAZOR, saj sporazum,⁸ ki je stopil v veljavo septembra 2016, še ni implementiran v polni meri: pri poplačilu za fotokopiranje avtorsko zaščitene del v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah je veljavni sporazum podaljšan do leta 2022, neurejeno ostaja področje univerz, javnega sektorja in gospodarstva.

JAK si bo prizadevala tudi za oblikovanje učinkovitega mehanizma za podporo stanovskim avtorskim, založniškim in knjigotrškim združenjem, neodvisno od finančnih podpor za posamičnim projektom teh združenj. Uvajanje tovrstne podpore je vezano na zagotovitev dodatnih sredstev za delovanje JAK. A le tako se bodo lahko stanovska združenja opolnomočila na način, da bodo aktivneje in konkretnije uveljavljala javni interes na področju knjige.

Izpostavljamo tudi, da Direktiva⁹ EU o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu odpira možnost (člen 60 idr.), da so tudi založniki upravičeni do knjižničnega nadomestila; če bo RS implementirala to možnost v nacionalni zakonodaji, bi morali bistveno povečati znesek knjižničnega nadomestila in ustrezno spremeniti Pravilnik o izvajanju knjižničnega nadomestila, kar v strateškem obdobju odpira najmanj potrebo po ciljni javni razpravi med deležniki na tem področju.

Kot neposredne spodbude avtorskemu delu bo JAK v prihodnjem strateškem obdobju ponovno uvedla rezidenčne štipendije, ki bodo namenjene avtorjem, prevajalcem, literarnim kritikom in knjižnim založnikom ter multiplikatorjem za njihova študijska in delovna bivanja v rezidencah v tujini, ki že v osnovi ne predvidevajo rezidenčne štipendije. Menimo, da bo na tak način spodbujena dodatna mednarodna izmenjava in omogočeni partnerski dogovori med rezidenčnimi hišami doma in v tujini. JAK bo še naprej v obliki projektne razpisa usmerjeno podpirala projekte literarne kritike.

⁸ Skupni sporazum o reproduciranju avtorskih del iz 50. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah v vrtcih in šolah v Republiki Sloveniji: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=DRUG4281>

⁹ Direktiva št. 2019/790 evropskega parlamenta in sveta z dne 17. aprila 2019 o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu in spremembi direktiv 96/9/ES in 2001/29/ES.

IZZIV 5: UČINKOVITEJŠA PROMOCIJA SLOVENSKE KNJIŽNE USTVARJALNOSTI V MEDNARODNEM PROSTORU IN ZAGOTOVITEV DOLGOROČNEGA FINANCIRANJA IZVAJANJA STRATEŠKIH CILJEV

STRATEŠKI CILJI NA PODROČJU:

- POVEČANA IZVOZNA VREDNOST SLOVENSKE LITERATURE
- IZVEDBA PROJEKTA »SLOVENIJA, ČASTNA GOSTJA MEDNARODNEGA SEJMA OTROŠKIH KNJIG V BOLOGNI LETA 2021«
- IZVEDBA PROJEKTA »SLOVENIJA, ČASTNA GOSTJA MEDNARODNEGA SEJMA V FRANKFURTU LETA 2022«
- UČINKOVITA IN TRAJNOSTNO NARAVNANA PODPORA ZA PREVODE IN IZIDE SLOVENSKE LITERATURE V TUJINI
- ZAGOTAVLJANJE STIMULATIVNIH POGOJEV ZA LITERARNE PREVAJALCE IZ SLOVENŠČINE V TUJE JEZIKE

Internacionalizacija slovenske literature ni polno izkoriščena kljub številnim finančnim podporam na področju mednarodnega sodelovanja, ki producente in avtorje spodbujajo k mednarodnim izmenjavam ob sočasnih podporah tujim založnikom za prevode in izdaje slovenske literature. Zaradi majhnosti trga in omejenih kapacitet založništvo v preteklosti ni aktivno razvijalo znanj in kadra za posredovanje prevodnih pravic in drugih licenc v tujino. Slovenski avtorji imajo zelo omejene možnosti pri iskanju ustreznega zastopnika pravic za tujino, saj se poklic literarnega agenta pri nas ni razvil, eden od razlogov je tudi preslaba valorizacija prevodnih pravic in posledično neizkoriščen potencial pri izvozni vrednosti slovenske literature. Slovenijo pri tem pestita tudi slabša prepoznavnost in ugled, kar vpliva tudi na slabše pogoje naših založnikov pri kupovanju prevodnih pravic za slovenski trg (posledično so nekateri prevodi globalno uspešnih knjig v slovenščini dostopni bistveno kasneje kot v drugih, večjih jezikih). Področje knjige torej potrebuje opolnomočenje pri internacionalizaciji, da bi lahko panoga povečala prodajo na mednarodnih trgih – prodaja prevodnih pravic kot materialne intelektualne lastnine pa je povezana s celotnim lokom knjige, od avtorja, prek založbe do bralca. Internacionalizacija panoge se najvidneje materializira ravno na mednarodnih knjižnih sejnih – knjižni sejem v Frankfurtu pa je izkazano najpomembnejša in globalno uveljavljena tovrstna platforma. Uspešen nastop držav kot osrednjih gostij na Frankfurtskem knjižnem sejmu izrazito povečuje število izdaj domačih avtorjev na nemškem govornem področju in širše, na drugih knjižnih trgih, tudi tistih, kjer se prevodi doslej niso pojavljali, sočasno pa krepi kulturno-turistični potencial države, s čimer pripomore h gospodarski rasti, razvoju kulturnih in storitvenih dejavnosti ter novim zaposlitvam.

Podpisa Republike Slovenije o nastopu Slovenije kot častne države gostje Frankfurtskega knjižnega sejma leta 2022 in o nastopu Slovenije kot častne države gostje na Mednarodnem knjižnem sejmu otroške knjige in ilustracije v Bologni leta 2021 predstavljata pomemben mejnik za slovensko kulturno sfero, gospodarstvo (ne le v smislu založništva) in promocijo Slovenije v tujini, za našo prepoznavnost in ugled. Gre za enkratna dogodka svetovnih razsežnosti, ki sta posledica dolgoletnih prizadevanj, podobne priložnosti pa ne bo vsaj še v naslednjih dveh strateških obdobjih. Za uspešno realizacijo ciljev obeh projektov na programski in medresorski ravni so predvidena delovna telesa, ki zagotavljajo konsenz na horizontalni in vertikalni ravni.¹⁰

Ukrepi v strateškem obdobju za doseg ciljev:

Izvedba projekta Slovenija, častna gostja knjižnega sejma v Bologni 2021¹¹

Vloga častne države gostje v Bologni bo pomembno okrepila mednarodni potencial domačih otroških knjig in predvsem slovenske ilustracije, spodbujala prevode slovenskih otroških in mladinskih knjig, povečevala vidnost slovenskih avtorjev in krepila vlogo ilustracije. Nastop države kot častne gostje je enkratna priložnost, da se pozornost usmeri na našo nacionalno produkcijo ter bogato ustvarjalnost in tradicijo na področju otroških in mladinskih knjig, in sicer ne kjer koli, temveč v kontekstu mednarodnega sejma, ki uživa stalen in visok ugled ter je deležen pozornosti tako založniške in knjigotrške kot medijske panoge. Strategijo načrtovanja, izvedbe in predvidenih finančnih posledic nastopa Slovenije kot častne gostje je JAK oktobra 2019 posredovala resornemu ministrstvu. Z nastopom Slovenije kot častne gostje na knjižnem sejmu v Bologni želimo zasledovati in doseči naslednje cilje:

- Predstaviti aktualno slovensko ustvarjalnost na področju otroške in mladinske literature tako z vidika založniškega dela, knjižnih avtorjev kot bogate slovenske ilustratorske scene;
- V večji meri spodbuditi prevode slovenskih otroških in mladinskih knjig v (velike) tuje jezike;
- Spodbujati slovenske založbe, da povečajo prihodke iz naslova prodaje avtorskih pravic in krepiti njihovo prisotnost v mednarodnem okolju;
- Projekt smiselno prečno povezati z nastopom Slovenije kot častne gostje v Frankfurtu 2022 in z vsebinami s področja kulture postaviti ob bok predsedovanju Slovenije Svetu EU 2021 ter graditi na skupnem cilju: na povečanju ugleda in prepoznavnosti;
- Predstaviti slovenske knjige in ustvarjalce širšemu italijanskemu in mednarodnemu občinstvu (s poudarkom na Bologni in okolici), pri čemer želimo izpostaviti mednarodni

¹⁰ Programska skupina »Bologna 2021« je bila s sklepom direktorice Renate Zamida imenovana decembra 2019, projekt »Frankfurt 2022« pa predvideva ustanovitev programske in medresorske skupine v prvi polovici leta 2020.

¹¹ Natančnejša predstavitev že izvedenih in načrtovanih ukrepov projekta »Bologna 2021« je javno dostopna: <https://www.sodobnost.com/renata-zamida-slovenija-castna-gostja-mednarodnega-knjiznega-sejma-ilustracije-in-otroskih-knjig-in-v-bologni-leta-2021/>

potencial slovenskih otroških in mladinskih knjig pri založnikih in agentih (ciljna skupina je strokovno občinstvo); poudariti želimo visoko kakovost slovenske ilustracije, vključno s prečnimi povezavami s sorodnimi področji, kot so strip, risoroman, animacija in film ter igrifikacija (ciljna skupina je za ilustratorje in njihovo delo zainteresirano mednarodno strokovno občinstvo); predstaviti bogato tradicijo (tudi mednarodno) uspešnih slovenskih klasik s področja otroške in mladinske knjige; ponuditi priložnost mlajši generaciji ilustratorjev in avtorjev, ki se mednarodno še uveljavljajo.

Izvedba projekta Slovenija, častna gostja knjižnega sejma v Frankfurtu 2022

Nastop Slovenije kot častne gostje na knjižnem sejmu v Frankfurtu leta 2022 je enkratna priložnost, da se pozornost usmeri na našo nacionalno knjižno produkcijo ter bogato ustvarjalnost in tradicijo na področju knjižnega ustvarjanja v najširšem smislu, in sicer ne kjerkoli, temveč v kontekstu največjega mednarodnega sejma, ki uživa stalen in visok ugled ter pozornost tako založniške in knjigotrške kot medijske panoge. Kot tak pomeni nov mejnik v internacionalizaciji slovenskega založništva in s tega vidika nudi možnosti za razvoj potenciala domače knjižne industrije v celotnem knjižnem loku tudi doma.

Slovensko gostovanje v Frankfurtu leta 2022 je medresorski, nacionalni projekt, ki nastaja v sodelovanju med agencijo in drugimi ministrstvi ter vladnimi službami. **Cilj projekta je izboljšati ugled in prepoznavnost knjižne ustvarjalnosti v Sloveniji in v mednarodnem prostoru.** Vlada RS se je s sklepom št. 51000-3/2014/11 z dne 24. aprila 2014 zavezala, da bo za izvedbo aktivnosti namenila 2.500.000,00 EUR proračunskih sredstev ter JAK poverila nalogo izpeljave kandidature Slovenije za častno gostjo in dejanskega gostovanja v naslednji fazi, kar bo zagotovilo neponovljivo promocijo slovenske literature na mednarodnih trgih. Številne aktivnosti, ki so se navezovala na kandidaturo za pridobitev mesta častne gostje, so bile v preteklem strateškem obdobju že izvedene, februarja 2018 je bila podpisana tudi za Slovenijo mednarodno zavezujoča pogodba s podjetjem Frankfurter Buchmesse kot organizatorjem knjižnega sejma v Frankfurtu za izvedbo slovenskega gostovanja v letu 2022. Za projekt so rezervirana sredstva v okviru kohezije (Evropski sklad za regionalni razvoj), ki se bodo operacionalizirala in črpala v obdobju 2020–2023.

V obdobju priprav¹² in izvedbe gostovanja tako velikega obsega, kot je »častna gostja frankfurtskega knjižnega sejma«, se že kažejo pozitivni vidiki poslovanja založb doma: krepijo in ustanavljajo se oddelki za prodajo pravic, razvijajo se novi poslovni modeli, znanja in kompetence, z večjim povpraševanjem, ki ga uradno pridobljeni naziv ustvarja, pa se večja tudi sama vrednost v tujino prodanih pravic slovenskih avtorjev, s tem pa se povečuje prodaja slovenskih pravnih oseb, delujočih v založništvu, na mednarodnih trgih, kar je tudi eden od specifičnih ciljev operacije.

Tako lahko upravičeno pričakujemo, da bo projekt »Slovenija, osrednja gostja mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu« bistveno doprinesel k zagotavljanju dolgoročne prepoznavnosti

¹² Izvedene aktivnosti in aktivnosti v izvajanju v okviru projekta »Frankfurt 2022«, infografika 2016–2019: https://www.jakrs.si/fileadmin/datoteke/Nova_spletna_stran/Mednarodna_dejavnost/infografika_JAK_final.pdf

in uveljavitve slovenskih avtorjev ter literature ne le na nemškem in angleškem govornem področju, temveč tudi globalno, in predvsem k višjim izkupičkom od prodanih pravic, kar se že dogaja. JAK bo v prihodnjem strateškem obdobju karseda natančno spremljala statistike prodanih pravic in s tem rastočo izvozno vrednost slovenske literature.

Učinkovita in trajnostno naravnana podpora

JAK že sedaj izvaja ukrepe podpor prevodom, mednarodnim aktivnostim založnikov in mobilnosti (kritje stroškov poti avtorjem, prevajalcem in založnikom), izvaja ciljne dogodke mreženja med založniki v tujini, študijska potovanja za tuje urednike v Slovenijo, organizira prepoznavne mednarodne predstavitve s stojnico na ključnih knjižnih sejmi v tujini.

V preteklih dveh letih krepí finančno podporo za prevode in izide slovenskih avtorjev v tujih jezikih, ki jo sicer izvaja že od svoje ustanovitve.

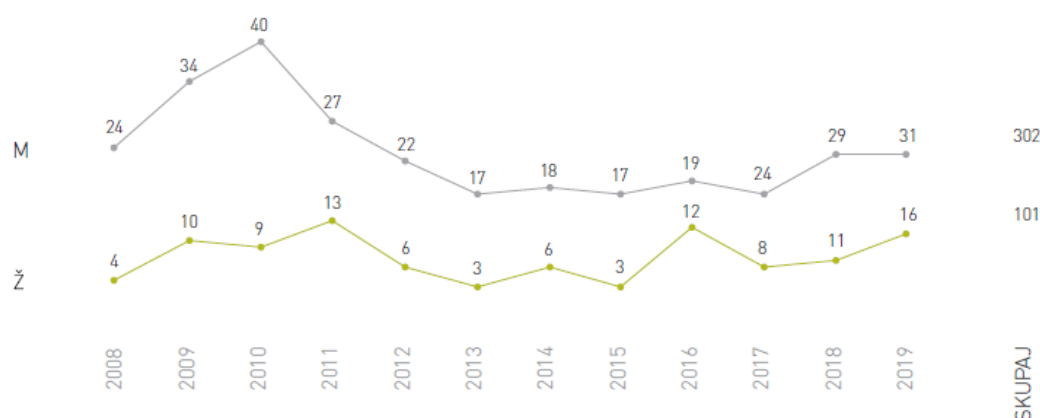
Prikaz:

SREDSTVA ZA PREVODE:

V okviru teh podpor želi JAK v naslednjem strateškem obdobju aktivno spodbujati promocijo in prevajanje ženskih književnih ustvarjalk, ki so glede na statistike (*tabela spodaj*) v tem oziru iz različnih razlogov zapostavljene. Rezultati prijavljenih in podprtih prevodnih projektov kažejo, da se v povprečju podpora avtoricam izboljšuje. Še vedno pa je opazen in zaskrbljujoč trend, da je že število *prijavljenih* prevodnih predlogov izrazito v prid avtorjem. JAK bo v prihodnjem obdobju s posebnimi promocijskimi poudarki predstavljala knjižno ustvarjalnost avtoric, s čimer je že začela (spolno uravnotežen literarni program na knjižnih sejmi v tujini, promocijski materiali, namenjeni ekskluzivno predstavitev avtoric, tudi promocija avtorjev in avtoric prvencev ipd.).

ŠTEVILO PREVODOV V TUJE JEZIKE, KI JIH JE PODPRLA JAK, PO SPOLU:

Skladno z učinki izvedenih gostovanj v Bologni 2021 in Frankfurtu 2022 ter v finančnih okvirjih, ki bodo na voljo, bomo v sodelovanju s panogo določili nove ciljne destinacije (predvsem izven Evrope) za uveljavljanje slovenske literature v tujini (kot najbolj obetavne možnosti se kažejo Šanghaj, Guadalajara, Moskva in ZDA).

Dodatno kot nujne ukrepe izpostavljamo:

- 1) Uvedbo krovne spletne platforme s pregledom vseh prodanih pravic, predstavitvami avtorjev in njihovih del ter vzorčnih prevodov v tujih jezikih, informacijami o nosilcih in kontaktih avtorskih pravic, informacijah o podporah.
- 2) Okrepitev kadrovske ekipe JAK na področju literarnega posredovanja, kar bi omogočilo ciljno podporo in ustrezno obravnavo ključnih tujih kupcev na področjih leposlovja za odrasle, humanistike in otroških knjig.
- 3) Izvajanje usposabljanj za dvigovanje kompetenc na področju literarnega posredovanja, možnost uvedbe poklica »literarni agent« kot nacionalne poklicne kvalifikacije.

Vsi navedeni ukrepi skupaj bodo uresničevali cilje: dvig cen prodanih pravic in s tem ekonomska upravičenost vlaganja v razvoj kadrov in drugih s prodajo pravic povezanih naporov slovenskih založb; prepoznavnost in ugled slovenske literature v tujini, ki se na dolgi rok kaže tudi z morebitnimi kandidati oz. prejemniki pomembnih mednarodnih nagrad, večje število prevodov del slovenskih avtorjev pri uglednih založbah na velikih trgih (pomembno tudi s stališča, da so t. i. veliki jeziki pogosto most do prevodov v tuje jezike, za katere nimamo prevajalcev); več kompetenc in znanj s področja avtorskih pravic za vse – avtorje, prevajalce in založnike.

Stimulativni pogoji za prevajalce v tuje jezike

JAK že izvaja podporo organizaciji prevajalskega seminarja, namenjenega strokovnemu delu prevajalcev iz slovenščine v tuje jezike, devetih seminarjev se je skupno udeležilo 120 prevajalcev. V zadnjih treh letih je v luči priprav na gostovanje na knjižnem sejmu v Frankfurtu skupaj z DSKP organizirala tudi tri specializirane prevajalske seminarje iz slovenščine v nemščino, ki se jih je udeležilo skupno 36 prevajalcev, iz naslova teh seminarjev se je aktiviralo 5 dodatnih kompetentnih prevajalcev v nemščino. Še zmeraj pa obstajajo številni deficiti – jeziki, v katere nimamo prevajalcev iz slovenščine, pa tudi obratno. Med večje jezike, v katerih le s težavo zagotavljamo prevode ali si je potrebno pomagati z jeziki posredniki, sodijo turščina, nizozemščina, korejščina pa tudi vsi skandinavski in baltski jeziki. JAK namerava v prihodnjem obdobju določene deficite nadoknaditi z bilateralnimi sodelovanji in specializiranimi seminarji, v sodelovanju s stroko in stanovskim združenjem literarnih prevajalcev. JAK bo tudi še naprej spodbujala nastanek bilateralnih prevodnih nagrad, v zadnjih dveh letih smo uspešno vzpostavili dvostransko slovensko-nemško prevajalsko nagrado Fabjana Hafnerja, ki jo podeljuje Goethe Institut, in je trenutno s finančnega vidika s 4.000 EUR najvišje vrednotena prevajalska nagrada v Sloveniji, ter francosko-slovensko literarno nagrado Charlesa Nodiera, ki jo podeljuje Francoski inštitut v Ljubljani.

INSTITUCIONALNI IZZIV: KADROVSKA, FINANČNA, INFRASTRUKTURNA STABILNOST JAK

STRATEŠKI CILJI NA PODROČJU:

- DVE DODATNI REDNI ZAPOSLOVANJE V OKVIRU KADROVSKEGA NAČRTA
- POSTOPNO POVEČANJE PRORAČUNSKIH SREDSTEV JAK NA RAVEN PRED LETOM 2012
- OPERACIONALIZACIJA EVROPSKIH SREDSTEV OPERATIVNEGA PROGRAMA ZA IZVAJANJE EVROPSKE KOHEZIJSKE POLITIKE V OBDOBJU 2014–2020 IN V FINANČNI PERSPEKTIVI 2020–2027
- PRIPRAVA NOVE SCHEME DRŽAVNIH POMOČI
- ZAGOTOVITEV USTREZNIH ARHIVSKIH PROSTOROV ZA HRANJENJE GRADIVA

Ukrepi v strateškem obdobju za doseg ciljev:

Obrazložitev kadrovskega načrta:

Trenutno je šest oseb na JAK financiranih iz sredstev integrale, in sicer štiri osebe za nedoločen čas, ena oseba za določen čas – za čas trajanja projekta, ter direktorica agencije. Iz lastnih sredstev financiramo zaposlitev administratorja za nedoločen čas. JAK od svoje ustanovitve dalje deluje z manjšo ekipo od prvotno predvidene (ob ustanovitvi je bilo predvidenih devet zaposlitev). V letu 2012 je z Zakonom za uravnoteženje javnih financ izgubila skoraj tretjino svojih zaposlenih (edini smo tedaj odpustili dva sodelavca, pravnika in področno sekretarko). Skromna kadrovska zasedba zaradi številnih nalog, ki jih JAK izvaja na mnogih področjih, danes predstavlja tveganje pri delovanju in nadaljnjemu razvoju institucije. JAK je v zadnjih letih prevzela tudi dodatne naloge, ki niso vezane zgolj na konkretne projekte in jih opravljajo zaposleni, ki so financirani iz sredstev integralnega proračuna. Med temi nalogami je med drugim izvajanje celotnega postopka Zakona o enotni ceni knjige ter celotnega postopka podeljevanja delovnih štipendij iz naslova knjižničnega nadomestila, ki so ga v preteklosti izvajala stanovska društva (od 2017 pa JAK). V zadnjem obdobju se je izrazito povečal tudi obseg dela na področju izvajanja knjižničnega nadomestila v obliki denarnih prispevkov živečim avtorjem knjižničnega gradiva za izposojanje njihovih del, kjer smo postopek dolžni voditi po določenih novega Pravilnika. Spremembe izvajanja se nanašajo predvsem na to, da JAK vsako leto sprejme več kot sedemsto vlog in mora o vseh teh vlogah tudi odločiti po ZUP. Dodatno obremenitev pomeni tudi dejstvo, da morajo vsi prejemniki vsako leto znova pošiljati podatke za nakazilo nadomestila. Dodatne naloge je JAK prinesel tudi Zakon o enotni ceni knjige. Poleg novih »rednih nalog« JAK izvaja tudi več projektov, ki so financirani s kohezijskimi sredstvi in v segmentu splošnih opravil (tajništvo, glavna pisarna, računovodstvo), prav tako obremenjujejo osebe, ki na teh projektih niso zaposlene. Zaradi velikega števila pogodbenikov, ki črpajo sredstva subvencij od leta 2018 skladno z navodili ministrstva večinoma v štirih

obrokih letno, je povečana obremenitev glavne pisarne pri obdelavi pošte, strokovnih sodelavcev pri pregledu zahtevkov in računovodstva pri izplačilu subvencij, podvojeno je tudi opravilo poročanja državnih pomoči v shemo finančnega ministrstva. Zgolj v tem segmentu dela JAK je v letu 2018 prišlo do podvojitve dela. JAK nima organiziranih splošnih služb v obliki glavne pisarne, finančno-računovodske službe, pravne službe itd. Ustrezna organizacija glavne pisarne z dodatnima zaposlitvama za finančno in računovodsko spremljanje bi JAK omogočila polno izvrševanje nalog, ki ji jih nalagajo Uredba o upravnem poslovanju, Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih, ter obstoječe sodelavce razbremenila na področju finančne analitike in izplačevanja subvencij prijaviteljem, poročanja po shemi državnih pomoči in drugih poročanj.

Povečanje proračunskih sredstev JAK

Kot navedeno že v uvodu strategije so sredstva JAK za tretjino nižja kot pred letom 2012, kar se pozna predvsem na transfernih sredstvih, ki so v obliki javnih razpisov in pozivov namenjena upravičencem. Za učinkovito izvajanje javnega interesa na področju knjige so trenutno razpoložljiva sredstva prenizka, podfinancirana ostajajo zlasti področja strokovnega dela pri izdaji knjig (uredniško (vsebinski urednik tehnični/likovni uredniki, lektorsko, korektorsko delo), marketinga ter trženja subvencioniranih knjig in revij, segment literarnih festivalov, razvoj in delovanje knjigarniške mreže ter avtorsko delo. JAK zagovarja postopen, a nujen dvig sredstev iz državnega proračuna na ravni transferjev kot tudi na ravni stroškov dela in programsko-materialnih stroškov agencije ter ob tem pričakuje ustrezno podporo ustanovitelja v strateškem obdobju.

Gibanje transfernih sredstev JAK med letoma 2010 in 2018:

Financiranje JAK od 2009 do 2018:

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Založništvo	6.200.409	6.078.020	6.036.456	4.964.119	3.756.250	3.309.736	3.320.9482	3.434.675	3.468.018	3.476.939	3.595.086
Knjižnično nadomestilo	849.482	815.228	818.869	608.509	611.957	557.134	577.758	607.758	607.758	854.860	919.819
Knjigarniška mreža	91.300	133.940	163.200	0	126.000	96.890	98.000	98.000	106.000	100.000	100.000
Večletni knjižni projekti	124.447	142.000	119.000	113.000	92.750	92.550	75.000	75.000	95.000	95.000	80.000
Mednarodno sodelovanje	133.415	226.029	263.832	63.563	24.000	41.837	50.000	40.000	50.000	40.000	40.000
SKUPAJ za JAK*	7.399.053	7.404.217	7.401.357	5.165.892	4.961.957	4.098.147	4.653.802	4.826.479	4.841.185	5.098.143	5.317.948

* V skupnem znesku so všteta tudi sredstva za stroške dela, programsko-materialne stroške in investicije. Za leta 2009, 2010, 2011 in prvo polovico leta 2012 je v končnih zneskih všteta tudi podpora znanstvenemu tisku in za leti 2010 in 2011 sredstva iz naslova Ljubljana, svetovna prestolnica knjige.

Prenova shem državne pomoči

V letu 2020 se izteka obdobje sheme državnih pomoči na področju knjige. Na novo bo mogoče definirati vsebino shem, upravičene stroške in intenzivnost pomoči, kot tudi obliko pomoči, trajanje sheme in proračun sheme, skladno z navodili finančnega ministrstva in na podlagi sprejete nove sheme/koncepta državne pomoči na ravni Evropske komisije.

Operacionalizacija kohezijskih sredstev

V okviru Operativnega programa za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020 ima JAK rezervirana sredstva iz Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR) za operaciji »Blagovne znamke na področju literature« (1,32 mio EUR) in Slovenija, častna gostja na knjižnem sejmu v Frankfurtu – model trajnega uveljavljanja slovenske literature v tujini« (v višini 4,5 mio EUR). Obe operaciji se bosta izvajali v strateškem obdobju 2020–2023.

Ko bo usklajen in sprejet Operativni program za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2020–2027, bo JAK pripravila novo pobudo za operacionalizacijo evropskih sredstev za področja založništva, knjigotrštva in izboljšanje položaja avtorjev.

Prostori za arhiviranje

Ustanovitelj je JAK leta 2014 preselil v nove administrativne prostore na Metelkovi ul. 2b v Ljubljani, pri čemer ni zagotovil prostora za arhiv JAK, ki je posledično ostal na lokaciji Tobačna ul. 2 v Ljubljani, v prostorih, ki jih je prevzel in naselil Tehnični muzej Slovenije. Slednji bi zaradi lastne prostorske stiske želel čimprejšnjo izselitev arhiva JAK, ki pa nima zagotovljenih

nadomestnih prostorov, ki bi ustrezali shranjevanju glede na Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. JAK bo v prihodnjem strateškem obdobju ob podpori ustanovitelja pospešeno iskala trajno rešitev za selitev arhiva ter raziskala možnosti za digitalizacijo in nadaljnje hranjenje arhiva v digitalni obliki.

Renata Zamida
direktorica Javne agencije za knjigo Republike Slovenije

SKLEPNA MISEL PREDSEDNIKA SVETA JAK

Strategija za obdobje 2020–2024 je dokument, s katerim Javna agencija za knjigo začne drugo desetletje svojega dela. Razpolaga z bistveno manj denarja, kot ga je imela ob ustanovitvi, a izvršuje bistveno več nalog. Vlada ji je poleg tega za leti 2021 in 2022 zaupala in naložila tudi izpeljavo slovenskih nastopov na mednarodnih knjižnih sejmi v Bologni in v Frankfurtu.

Na nedavnem 35. Slovenskem knjižnem sejmu so bili predstavljeni podatki iz nacionalne raziskave o bralni kulturi pri nas. Številke, iz katerih izhaja tudi strategija 2020–2024, so zgovorne in zaskrbljujoče. Na izzive, kot jih vidi sama in s široko podporo stroke, odgovarja Javna agencija za knjigo s svojimi predvidenimi ukrepi, nakazanimi v tem dokumentu; nujni so v vseh delih knjižnega loka od avtorjev do bralcev. Vendar razmer, ki so v preveč pogledih slabe, ne more urediti sama. Od tod zahteva, da knjiga postane vladna kategorija. Država, ki je pred leti čez noč oklestila javna sredstva in s tem posege v tržne mehanizme na omejenem življenjskem prostoru slovenske knjige, se v obdobju gospodarske rasti ne sme več sprenevedati in s premajhnimi koraki stopicati tja, kjer smo avtorji, založniki, knjigotržci, knjižničarji in bralci pri nas že bili. Če se je samozavestno odločila, da se s svojo knjigo pokaže na največjih svetovnih dogodkih, mora spraviti v red tudi lastno dvorišče. Ukrepi, ki jih navaja Strategija Javne agencije za knjigo Republike Slovenije za obdobje 2020–2024, tak preporod ponujajo; nočemo, da bi bil to spisek želja. Postati morajo skupni zavestni napor.

Naš cilj so razgledani ljudje, ki kupujejo in berejo knjige, širijo razsežnosti pameti in znanja, in država, ki hoče vstopiti v krog najbolj razvitih na svetu.

V letu 2024 bomo videli, kako uspešni smo bili, koliko smo za razvoj blaginje in duha prispevali iz svojih žepov in koliko si je za zmagovalje knjige prizadevala država. Strategija Javne agencije za knjigo Republike Slovenije 2025–2029 bi morala zato takrat nastajati v povsem drugačnih razmerah.

Slavko Pregl
predsednik Sveta Javne agencije za knjigo Republike Slovenije